

Kultur &

Mat & dryck, Synd & skam, Konsumerat, Lunch med Fokus, Minnesord, Veckan som kommer och Sista ordet.

A black silhouette of a person, likely a conductor, is shown from the side, holding a baton high in their right hand. The background is a light, neutral color, creating a strong contrast with the dark silhouette.

Svart pedagogik

Nu står Kungliga Musikhögskolans hypermoderna lokaler äntligen klara. Men bakom fasaden pågår ålderdomlig undervisning som liknar mobbning.

Av Cecilia Josefson

Det är vår, terminsproven närmar sig och det är trångt och svettigt i de små övningsbåsen på landets musikhögskolor. Bås, i vilka unga hoppfulla musiker utkämpar sin dagliga strid med skalor, tonarter och etyder.

I den här berättelsen fungerar rummen också som biktbås.

En efter en vittnar studenter om hur de för att prestera bättre, trycks ner och mobbas av pedagoger på skolorna.

En slagverkare säger att han under varje lektion blir kallad sopa. En violinist att hon av sin lärare fick veta att det nog vore bättre om hon försörjde sig på sin kropp i stället. En annan violinist att han tvingats bära handväska som förnedring för att han inte ansågs manlig nog.

När unga människor börjar på en musikhögskola läggs deras liv i händerna på en pedagog, en lärare som ska vägleda dem genom hela deras utbildning. Det är en process som pågår under många år, och där alla aspekter av personligheten tuktas och kommenteras som en del av arbetet. Musikhögskolorna i Stockholm, Göteborg och Malmö har alla sina beryktade pedagoger och professorer som kan tillåta sig nästan vad som helst för att det antas driva upp nivån.

Att en lärare är full på lektionerna och förlöjligar sina studenter, eller spelar på deras klarinetter trots att han (de är alla män) har munherpes, är inga konstigheter alls.

På Kungliga Musikhögskolan i Stockholm, den mest prestigefyllda av institutionerna, finns en ansedd professor som under de senaste 20 åren utbildat och fostrat många av våra främsta violinister. Hans lektioner går under benämningen »slaktningar« bland studenterna.

Claudia Bonfiglioli, stämledare i Kungliga Filharmonikerna och en av Sveriges mest framstående violinister, studerade för honom under en period. Hon minns stämningen:

– Är du dum i huvudet, skrek han till mig när jag inte kunde svara på vem Viottis lärare var. Är det inte dags att tappa några kilon? sa han till en annan lite överviktig elev. Hon fick höra det varje dag.

Claudia Bonfiglioli berättar att hon har flera vänner som fortfarande har svåra men från sin studietid. För att överleva utan men måste man låta sig avtrubbas. Det menar Christian Engquist, sångare med ett förflutet i Radiokören. Han beskriver det hela som en långsam tillvänjningsprocess.

– Om man stoppar ner en groda i kokande vatten så kommer den om den inte dör direkt, försöka ta sig upp. Men man säger att stoppar man den i kallt vatten och sen låter det koka långsamt, så kommer den inte märka skillnaden. Klassiska musiker är som grodor. När övertrampen först är små men sen blir grövre och grövre, så märker man det inte.

När Christian Engquist ett år var elevrepresentant under antagningarna gjorde en lärare fuck you-tecken bakom sökandes ryggar. Men rektorn tyckte det var »overkill« att göra något åt det, och i antagningsjuryn var man fast i sin övertygelse: lärarens ständiga övertramp berodde på att han verkligen brann för musiken.

DET HANDLAR OM föräldrade synsätt som vare sig har stöd i den moderna forskningen eller psykologin. Forskarna Tore West och Anna-Lena Kempe gjorde 2004, inom ramen för ett forskningsprojekt på Musikhögskolan i Stockholm, studier av undervisningen. De ställde upp kameror på lektionerna, analyserade vad som pågick i samspelet mellan lärare och elev, och bevitnade en ofta gammaldags metodik som impregnerat hela sättet att tala om och undervisa i klassisk musik. Arbetet resulterade bland annat i avhandlingen »Design för lärande i musik«.

Studien ringar tydligt in det obsoleta

»Att kunna spela den här musiken har ett överjordiskt värde som är viktigare än att du mår bra.«



synsättet. Hur lärarna menar att musiken är överjordisk och premierar en stereotyp uppfattning av begåvning. Bara de som passar in i vissa kreativa ramar godkänds, övriga, vars kreativitet är av en annan sort, spottas ut av systemet. Forskarna refererar till dokumentärfilmen »Facing the Music« från en kompositionsutbildning på en musikhögskola i Sydney. När en student skälls ut och blir kallad obegåvad av sin lärare, lyfter professorn sina händer, pekar mot himlen, och säger att »det ska komma uppifrån«.

– De här mönstren anknuter till en lång tradition inom all undervisning egentligen, som handlar om att avgränsa elevens möjligheter. Att tukta eleven med hjälp av så kallad »svart pedagogik«. Att bryta ner för att få människor att lyda. Att kunna spela den här musiken har ett överjordiskt värde som är viktigare än att du mår bra, säger Tore West.

Numera går han och Anna-Lena Kempe att hitta på Stockholms universitet. Deras studie på Musikhögskolan orsakade en sådan turbulens att de helt enkelt fick lov att byta arbetsplats. Vad de kom fram till, och deras förslag på förändringar av undervisningsformen, skavde mot den elitism som finns på skolan.

– Vi var intresserade av att se vad i en



Nygamalt. Kungliga Musikhögskolan har precis fått nya lokaler i Stockholm. Men undervisningen är fortfarande föråldrad, menar många kritiker.

undervisningssituation som kan utvecklas så att fler kan använda musik i sina liv. Har man då synen att klassisk musik bara är för några få och utvalda, då blir ju den tanken provocerande.

Tore West och Anna-Lena Kempe är inte de enda som försökt förändra saker och ting. Klarinettisten Kjell Fagéus, som under många år lärde ut mental träning på Musikhögskolan i Stockholm, fick ständigt höra berättelser om förödmjukelser och förnedringar från sina studenter. Han stöttade, reparerade och plåstrade om.

– Jag kommer ihåg när jag började. Då var det någon lärare som sa »men börja inte prata om det här, då vet man inte vad som händer«.

KJELL FAGÉUS FÖRSÖKTE lyfta diskussionen till en strukturell nivå. Men inget hände. Till slut nådde han en smärtpunkt när han inte längre orkade med den outsärliga floden av förnedringshistorier. Liksom Tore West och Anna-Lena Kempe lämnade han till slut Musikhögskolan.

– Jag har varit förtvivlad och gråtit och jag jobbar inte längre kvar på skolan och det beror på att det inte gick att påverka gamla traditioner, säger han.

Ändå är det många musiker som idoliserar professorer som förödmjukad dem,

ser upp till dem under studietiden och efteråt tackar dem för sina framgångar. Det kan tyckas märkligt. Varför idolisera en människa som utsätter en för kränkningar? Hans Hellsten, professor i orgel på Musikhögskolan i Malmö, har studerat den klassiska musikens kopplingar till kyrkan. Han beskriver kulturen som ett slags religiös fundamentalism. Studenterna som accepterar allt som gurun säger, sektanhängaren som köper vad som helst från sin sektledare.

– Den här gurukulten är stark i den klassiska musikvärlden. Och den fungerar ju. Det paradoxala, att du ger upp en bit av dig själv men tar emot något också.

Och fungerar gör den, den guruledda pedagogiken, så till vida att nivån på klassiska musiker i Sverige höjts de senaste 10–15 åren. Folk från hela världen kommer hit för att studera. Det har dessutom etablerats flera populära elitskolor från unga åldrar. Skolor som präglas av just tilltron till disciplin och starka auktoriteter. Ett smart bete i en tid när den svenska »flumskolan« anses så slapp och dålig. Men få passerar nålsögat och blir stora solister som förväntas frälsa ett helt land. Daniel Harding, huvuddirigent för Radiosymfonikerna, sa i dokumentären »Den fantastiska resan« som sändes i SVT nyligen, att klassisk mu-



Tore West och Anna-Lena Kempes avhandling »Design för lärande i musik« orsakade turbulens.

sik är för komplext och utmanande för att nå alla. Och att det är så det måste få vara.

I en sådan värld är det begripligt att den forskning som Tore West och Anna-Lena Kempe ägnat sig åt, hur musiken ska komma fler människor till godo, upplevs som provokativ på gränsen till oförskämmd. Men samtidigt; ett musikliv som inte byggs underifrån dör förr eller senare.

ANNA MARIA KOZIOMTZIS, prefekt vid den klassiska institutionen på Kungliga Musikhögskolan i Stockholm, håller med i kritiken av den ålderdomliga kulturen.

– Mästar-läringstraditionen som finns har varit väldigt konserverande och har inte hängt med i utvecklingen.

Om framtiden säger hon så här:

– Det går inte längre att anställa lärare på musikhögskolorna bara utifrån konstnärliga kriterier. Vi måste titta mycket mer på deras lämplighet som pedagoger.

– Kanske klarar vissa inte av att ta kritik.

Det blir svaret den beryktade fiolprofessorn på Kungliga Musikhögskolan ger på frågan varför han tror att studenter upplever hans lektioner som destruktiva. Sen berättar han en anekdot, som illustrerar vilken sorts mentalitet som krävs för att bli klassisk musiker. Anekdoten handlar om en kollega till honom, professor Starker i USA. Den går som följer: En cellist dör och hamnar i porten i till himlen där ängeln Mikael tar emot honom och tilldelar honom en plats i helvetet. Men när Gud får höra att det är en cellist vid porten lägger han sig i: »Fråga vem han studerade för?« säger han. »Jag gick för professor Starker«, svarar mannen. »Ta hit honom till himlen i så fall, han har redan varit i helvetet.«

Den här artikeln bygger på intervjuer med ett tjugotal personer på såväl Kungliga Musikhögskolan i Stockholm, Högskolan för scen och musik i Göteborg samt Musikhögskolan i Malmö.